

Dette er et eldgammelt seljetre som vokser ved stølsveien i Norddalen i Fraffjord. Treet er styva utallige ganger men har fremdeles livskraft til å komme opp med nye skudd.

Foto: Per Terje Haaland

SELJE

(*Salix caprea* L.)

Ett av våre populære vårtegn er selje med sine gåsunger eller pusekatter. Men denne planten har også andre, mer jordnære kvaliteter. Den kan kanskje brukes til andre ting enn bare dekorasjon om våren?

Seljetreet er særbu, dvs. det finnes egne hann- og hunn-planter. Det er hannplanten som har gåsunger. Det er svært mange ulike navn et blomstrende gåsungetre. I Ryfylke ble det ofte benevnt *pålme* (=palme).

Selje vokser over det meste av landet, men er sjelden langt mot nord og opp mot fjellet. Den er egentlig et ganske stort og staselig tre (ca. 20 m) om den får vokse fritt, men de fleste kjenner selje som noe ruskekratt som står i åkerkanten. I det gamle bondesamfunnet var selja et viktig og verdifullt tre noe som skyldtes de mange bruksområder.

Selje tilhører vier- eller pilefamilien og –slekten og har rundt 25 andre ”søsken”. Disse spenner fra de små musøre til de store piletrærne, så her er spennvidden stor. Ett problem med artene i denne slekten, er at de lett krysser seg med hverandre. Ikke så at musøre og selje krysser seg, men nærstående arter har lett for å gi avkom, som så igjen kan krysse seg videre med andre arter eller tilbake til en av foreldreartene. Og da kan det bli temmelig komplisert og vanskelig å kjenne igjen det individet du har foran deg. Enkelte igjenkjennelseskarakterer er noenlunde stabile, men mer enn en botaniker har grått sine modige tårer over en vierkvist.

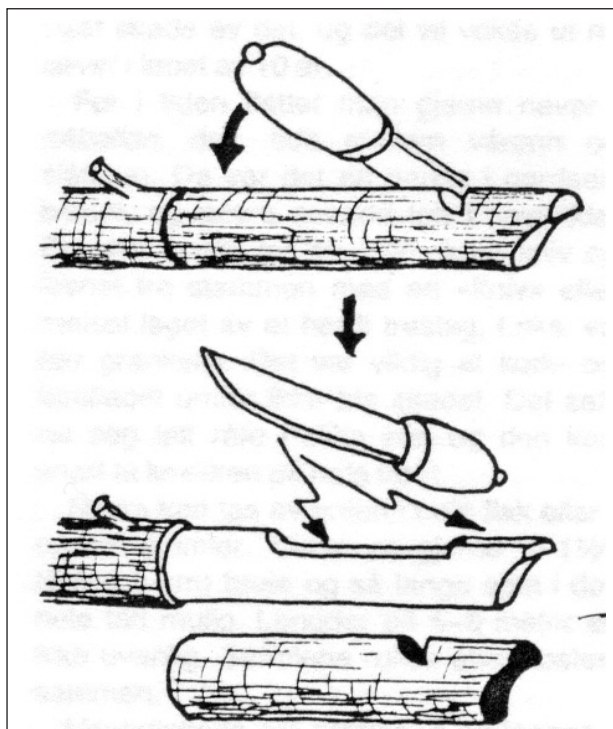
Veden i selje er fast og holder godt på formen etter tørking. Derfor var selje ett av våre mest brukte treslag til husgeråd og mindre redskaper i tidligere tider. Greinene er ofte litt krokete, og det var derfor lett å finne emne med en passelig form til den funksjonen man trengte. Stutturv synes jeg er et godt symbol på seljas bruk som redskap: Passelig krokete, lett og stabil. Men formen kunne også være den du søkte til møbler og husbygging. Fin å skjære i er den og. Og mange fine pynte- og nyttegenstander er laget i seljeved. Selje inngår også i de mange tresorter som skal til for å lage feler med god lyd. Og hvem har ikke hørt om seljefløyte?

Barken er et kapittel for seg. Den inneholder godt med garvesyre, og ble brukt til garving av skinn, på samme måte som mange andre treslag. Smaken er ikke så skarp, og næringsinnholdet heller ikke så dårlig, derfor ble mye seljebark bruk til dyrefôr. Greinrestene kunne etterpå brukes til ved eller emnetre etter en god tørk. Barken til plantene i pil- eller vierslekten inneholder et stoff som heter salicin og som er nær beslektet med acetylsalicylsyre og som de fleste kjenner fra bl.a. Globoid og Aspirin og andre febernedsettende midler. Et avkok av selje- eller vierbark kan hjelp på samme måten, men vær litt forsiktig; du får andre ting med på kjøpet (se over). Historisk har salicin vært bruk mot bl.a. smerter og feber i tusenvis av år og ble anbefalt av både Hippokrates og Plinius den eldre.

Både bark og bladverk ble benyttet som dyrefôr både til ku, sau og gris. Næringsinnholdet var kanskje ikke det beste, men dyra likte det godt. I Espedal ble det sagt at ”Selja er det beste kuna kan svelja”.

De fleste forbinder selje med seljefløyte, et enkelt blåseinstrument som i sin enkleste (og vanligste form) er et langt barkrør hvor du bestemmer tonen med styrken på pusten og ved tildekking av endehull. Det går an å lage tonehull også, men det er for viderekomne. Nedenfor har jeg tatt med en ”oppskrift” på en plistrefløyte som de fleste har vært borti som barn. Lykke til!

Olav Balle

En enkel illustrasjon for å lage en vanlig fløyte.

Tegning: Olav Balle.

I Ryfylke ble nok de fleste fløytene laget av rogn, men også av selje og ask.

Enkle pistrefløyter kunne også lages av bjørk, vier eller gråor.

Her en kjekk liten NRK videosnutt som viser hvordan en lager en seljefløyte:

https://www.nrk.no/video/lag-en-seljefloyte_214126

To store seljetre som har fått vokse fritt i mange år. Den grå barken som finnes på yngre trær er begynt å bli gråbrun.

Foto: B. Wardell

Et svært gammelt eldre styva seljetre. Barken er blitt brun. Forskjellen fra bildet til venstre er stor.

Foto: Per Terje Haaland.

Selv om hunnblomstene på selja har mer nektar enn de flotte og fargerike gåsungene, er begge viktige nektarkilder for insekter tidlig på våren.

Foto: Randi Hausken